

ξεργασία ἢ τὸ Μαρτζώκη, ἢ τὸ Μαβίλη. Γιὰ νὰ δόσω μὴν ἐξή-
γηση σύντομη καὶ παραστατικὴ σὲ τί διαφέρουν οἱ δυὸ ἄφτοι
σονεττίστες, ἀναφέρνω δυὸ σονέττα ποῦ ἔχουν καὶ τὰ δυὸ τὴν ἴδια
κεντρικὴν ἰδέα, καὶ ποῦ ἂν δὲν εἶναι σύμπτωση, ὁ Μαβίλης τὴν
ἐπῆρε ἀπὸ τὸ Μαρτζώκη. Ὁ τρόπος ποῦ καθένας μεταχειρίζεται φαί-
νεται καθαρὰ σὲ τί διαφέρει. Τὰ σονέττα ἄφτα εἶναι τὸ «Στρέψε
ὅσο θῆς ἄλλοῦ τὰ βλέμματά σου» τοῦ Μαρτζώκη καὶ τὸ «Τοῦ κάκου»
τοῦ Μαβίλη. Τὸ πρῶτο τελειώνει ἔτσι :

Κι' ὅμως ἐνῶ τὰ μάτια ἐρωτημένα
Στρέφεις ἄλλοῦ καὶ περιφάνεια δείχνεις,
Κάτι γροικᾶς στὸ πείσμα σου γιὰ μένα.

Τὸ ἄλλο τελειώνει ἔτσι :

Μὰ μιὰ στάλα ζωῆς πιωμένη σῶχει
Κι' ἀκόμα δὲν τὸ παραρίχνεις, ὄχι.

Δὲ βλέπω τὸ λόγο νὰ λεπτολογήσω ἀπάνου στὴ διαφορὰ. Ὅ-
ποιος ἔχει τὸν κοινὸ νοῦ καὶ λίγην αἴσθησι, δὲ χρειάζεται περισσό-
τερα σκόλια.

ΑΘΗΝΑ 9 ΤΟΥ ΤΡΥΓΟΥ 1915.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΣΠΑΤΑΛΑΣ

Η ΕΥΑ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ-ΠΙΝΤΖΑ

ΚΑΙ Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗ

Ἦρτανε στὴ μιὰ μετὰ τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου, στὶς 13 τ' Αὐ-
γούστου, καὶ μᾶς εἶπαν: «Πέθανε!...»

Σηκώθηκα ἀμέσως μὲ τὰ χεῖλη κλειδωμένα καὶ τὰ μάτια μου θολά,
ὅμως ἀδάκρυτα. Τὸ πρόσμενα. Τὸ ξέραμε πῶς θὰ τὴ χάναμε· μὰ ὄχι τόσο
γρήγορα. Ὅλοι φοβούμαστε τὸν Ὀχτώβρη. Μὰ τὸ φθινόπωρο ἐτάχυνε τὸν
ἐρχομὸ του, θαρρεῖς, ἐπιτήδες γιὰ νὰ μᾶς τὴν ἀρπάξει γρηγορώτερα. Στὶς
δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα ἐφθανα ἐκεῖ, στ' ἀπόμακρο σπιτάκι, στὰ Πατήσια,
ποῦ τὸ καντῆλι τοῦ θανάτου τῷδειχνε μὲς στὸ νυκτερινὸ σκοτάδι θλι-
βερώτερο ἀκόμα.

Καὶ βρήκα τὸ δυστυχημένον σύντροφόν της μὲ δυὸ-τρεις πονόφυδες
γυναῖκες γύρω στὸ κρεβάτι της...

Δυὸ κάτασπρα σεντόνια, μιὰ-δυὸ ζάρες πρὸς τὸ μέσο. Αὐτὸ ὅλο! Μόνον
στὸ στήθος καὶ στὰ πόδια ἔδειχνε πῶς κάτω ἀπὸ τὸ σεντόνι κοίτουσαν χορμί...

Ἡ Εὐα πεθαμένη!

Δυὸ μῆνες πρὶν, στὶς 9 Ἰουνίου, ἔτσι βράδου πέθαινε τὸ παιδάκι της. Κι'
ἦταν τέτοιο χτύπημα αὐτὸ γιὰ τὴν ψυχὴ της, πῶχασε πια τὸ θάρρος τῆς
ζωῆς καὶ τῶπε: «Ἐλα, μπρὲ Ἡρακλῆ, ν' αὐτοκτονήσουμε!...»

Μὰ ἐκεῖνος τῆς ἀρνήθηκε, ὄχι γιὰ τὴ θυσία τοῦ ἑαυτοῦ του, παρὰ
γιὰ τὴ θυσία τῶν λίγων ἀκόμη μερῶν, ποῦ ἔλιπιζε αὐτὴ νὰ ζήσει δίπλα του
«γιὰ νὰ χαρεῖ τὸ θησαυρὸ του λίγο ἀκόμα».

Τὸ χτύπημα γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ κορμὶ τῆς ἦταν ἀσῆκωτο. Καὶ σὰν προστέθηκε σ' αὐτὸ ἀπὸ ὀκτὼ μέρες ὁ βρογχίτης.... πᾶει «Τὴν κύκλωσε— εἶπ' ὁ γιατρός τὸ Σάββατο πρωΐ—, δὲ θὰ γλυτώσει....»

Τὸ ἴδιο βράδυ, στὶς 10, πίνοντας ἓνα τονωτικό, τῆς ἤρτε δύσπνοια. Κι' ἔτσι, προσπαθώντας ν' ἀναπνεύσει, ἀγωνιώντας μισὴ ὥρα νὰ ξανοίξει δρόμο ἀπ' τὸ λάρυγγα γιὰ τὸν ἀέρα, πού ζητοῦσε ὁ ὄργανισμὸς τῆς, τέλειωσε, μὲ τὰ μάτια στηλωμένα στὰ μάτια του, μὲ τὰ μπράτσα τῆς τυλιγμένα γύρω στὸ λαιμὸ του!...

— «Τὸ ποίημα πού μοῦλεγαν τὰ μάτια σου τὴν τελευταία ἐκείνην ὥρα, ποτὲ δὲ θὰ μπορέσω νὰ τὸ γράψω!...» ἔλεγε ἐκεῖνος, ὅταν ἀπομείναμε οἱ δύο.
Ἔτσι ξημερωθήκαμε.

Στὶς 6, μόλις γέλασε ἔξω ἡ μέρα, ἄνοιξε τὸ πρόσωπό τῆς «νὰ τὸ διεὶ ὁ Ἥλιος!» καὶ τυλίχτηκε ἐπάνω στὸ λαιμὸ καὶ στὰ μαλλιά τῆς. Τὴ φίλησε, τὴν ξαναφίλησε καὶ κίνησε νὰ φύγει. Μόλις ὅμως ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ πόμουλο τῆς ξώπορτας, καὶ φάνηκε σὰν νὰ θυμῆθηκε κάτι βιαστικά ξαναγύρισε κοντά τῆς. Ἐβλεπε καὶ δὲν ἔβλεπε:

— «Κοιμήθηκες καλά, ἀγάπη μου; Εἶσαι καλύτερα;... Πᾶω.... Πᾶω, ἀγαπούλα μου. Θὰ εἶσαι φρόνιμη ἕως τὸ μεσημέρι; Θὰ γυρίσω γρήγορα...» εἶπε.

Μὰ πρὶν τελειώσει τὸν τακτικὸ αὐτὸ χαιρετισμὸ του, πού τῆς ἔκανε κάθε πρωΐ, τὴν ὥρα πού κινήθηκε νὰ τὴ φίλησει θαρρῶντας τὴν ζωντανή, ἤρτε στὸν ἑαυτὸ του κι' ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα, σὲ σπαραγμένα δάκρυα, πού δὲ θὰ λησμονήσω.

Ἐφυγε ἐκεῖνος.

Καὶ ἀπόμεινε σὲ μένα, πού ἀντιπροσώπευα ὅλο τὸ φιλικὸ τὸν κύκλο, πού τὴν ἀγαπήσαμε, ὁ πικρὸς κληρὸς ν' ἀντικαταστήσω τὴ μανούλα καὶ τὶς ἀδελφοῦλες τῆς....

Καὶ περιμάζεψα μὲς τὰ σεντούκια, στὶς βαλίτσες κάθε ρούχο τῆς τὴν ἀποχώρησα ἀπ' τὰ ἀγαπημένα τῆς ἐκεῖνα πραγματάκια: τὸν καθρέφτη, τὴν πελότα, τὸ κόκκινο δισκάκι τῆς τουαλέτας καὶ τὴν κόκκινὴ τῆς πουτρίερα, τὴ γαντοθήκη τῆς, τὸ πανεράκι τοῦ ραφίματος, τὸ κουδουνάκι, τὸ ρωλόι. Κ' ἔβγαλα ἀκόμη ἀπὸ τὸ ἀγαπημένο, τὸ ἀχώριστό τῆς τραπεζάκι, πού συντρόφευε τὶς εὐτυχίες καὶ τὶς πίκρες ὅλης τῆς ζωῆς τῆς, ἀπόσπασα τὸ πάνω μέρος, πού κρατοῦσε ἀνοιχτὴ ἀκόμη τοῦ Χέκκελ τὴ σελίδα, πού ἐδιάβαζε ὡς στὴ στερνὴ στιγμῇ, ἐνῶ τὸ κάτω δὲν κρατοῦσε παρὰ τὸ καντῆλι τοῦ θανάτου. Τὰ ἀπομάκρυνα μιλώντας μὲ τὸ κάθε τι γιὰ τὰ γλυκά μας περασμένα, μὲ τὰ δάκρυα.

Κ' ὕστερα, ὅταν φέρανε τὸ νεκροκρέββατο, καὶ οἱ ἐργάτες βάλαν μέσα τὸ κορμὶ τῆς, ἔτσι μὲ τὸ τριανταφυλλὶ ἐκεῖνο crêpe de Chine φορεματάκι καὶ τὰ τριανταφυλλιά τῆς σκαρπινάκια, πού τὴν πρωτογνώρισε ὁ Ἡρακλῆς, καὶ γέμησα τὰ στήθη, τὰ χεράκια τῆς, τὸ σῶμά τῆς μ' ὅλα τὰ ρόδα καὶ τὰ γιασεμιά, πού δὲν ἐπρόφθασε ν' ἀποχαρεῖ μὲς στὴ ζωῇ, κ' εἶσαξα γύρω στὰ ξανθὰ μαλλιά τῆς τὸ ρόδινο στεφάνι τῆς ἀγάπης, πού τὴν κύκλωνε στοὺς 19 αὐτοὺς μῆνες πῶξηση μὲ τὸν ἀγαπημένο τῆς, στάθηκα, γυρτῆ στὸ φέρετρο ἐπάνω κι' ἀπορροῦφησα γιὰ ὕστερνὴ φορὰ τὴ φρουσιολογία τῆς: τὸ μέτωπο ἐκεῖνο τὸ μεγάλο, τὸ γεμάτο σκέψη μὲ τὰ

φρούδια τὰ καμαρωτά, λίγο πλατύτερα κατὰ τὴ μύτη, ποὺ κατέβαινε ἐπιβλητικὰ καὶ συνεπλήρωνε τὴν ἀπαράμιλλη ἐκεῖνη φυσιογνωμία, τὴ φυσιογνωμία τῆς Εὔας !

Ποιὸς ἄνθρωπος διανοούμενος ἐγνώρισε τὴν Εὔα καὶ δὲν κράτησε μὲς στὴν ψυχὴ του τὸ συναίσθημα ἐκεῖνο τῆς ἐπιβολῆς τοῦ σεβασμοῦ, ποὺ ἐνέπνευε ἢ μοναδικὴ τῆς μόρφωση ;

Ἔτσι, κυττάζοντάς τὴν, ροφῶντας τὸ ἀόριστο χαμόγελο, ποὺ κράτησαν τὰ χεῖλη τῆς ἀκόμη καὶ νεκρά, ξανάειδα καὶ ξαναθυμήθηκα ὅλη μὴς τὴ ζωὴ : Παιδιάκι μὲν 9-10 χρονῶ πρωτογνωρισθήκαμε ἐπάνω στὰ θρανία τοῦ Ζαπτείου, στὴν Πόλη. Ὑστερα μεγαλώναμε μαζύ. Ζωγραφικὲς, ἐργόχειρα, μικροεπεισόδια τοῦ μαθητικοῦ μας βίου, ποὺ ἡ φυσιογνωμία τῆς πάντα ξεχώριζε σὲ ἀκτινοβολία καὶ σὲ ψυχραιμία ἀσυνείθιστη, γιορτῆς σχολιατικῆς ποὺ ἡ Εὔα θ' ἀπάγγελλε τὸ καλύτερο, τὸ σπουδαιότερο ποίημα τῆς γιορτῆς καὶ θὰ μᾶς ἔδενε ὅλους ὀπίσω τῆς, μικροὺς μεγάλους, ἢ θῦπαρνε μέρος σὲ κανένα ἀρχαῖο δράμα—ἦταν ἡ ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐπιτυχία—. Ὑστερα τὰ χρόνια τὰ νεανικά, ποὺ ξαναγύριζε στὴν Πόλη ἐκεῖνη ἀπὸ τὴν Ἀγγλία καὶ τὴ Ρουμανία καὶ γύριζε κ' ἐγὼ ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, κ' ἀνταγωνισμαστὰν μὲς στὸ σαλόνι τῆς ...

Ἐκεῖνο τὸ σαλόνι !

Ποιὸς λόγιος Πολίτης, Ἀθηναῖος ἢ τοῦ Ἐξωτερικοῦ περῶντας ἀπ' τὴν Πόλη, δὲν πᾶτησε τὸ κατόφλι του γιὰ νὰ γνωρίσει καὶ νὰ γνωριστεῖ μὲ τὴ δημοτικίστρια τῆς Πόλης, τὸ σοφὸ αὐτὸ κορίτσι ; Ὁ Φωτιάδης, ἀσπρομάλλης τοῦ Δημοτικισμοῦ ἀγωνιστῆς, ὁ Σταματιάδης (Ἐλισσαῖος Γιαννίδης), ἢ Σοφία Σπανοῦδη, ἢ Κλεονίκη Ἀσπρωῦτου, ὁ Σιώτης, ὁ Γιαννιὸς—πρωτογνωρίζομαστὰν τότε—, ὁ Mon seigneur Alamshah—ὁ σοφὸς ἀρμενοκαθολικὸς ἱερωμένος—, ὁ Πίντζας ὁ ἀγαπημένος τῆς, ὁ Ροντάκης, ὁ Παπαδημητρίου, ὁ Μελαχροινός, ὁ Λυμπούσάκης, ὁ Δελιγκαβούρης, ὁ Δαμασκηνός, ὁ Τώνης Χρηστίδης, ὁ Ἀχ. Γεωργιάδης, ὁ Σημηριώτης καὶ ὁ Florio, ὅλοι οἱ γιαιροὶ κ' οἱ διχηγόροι τῆς Πόλης, ποὺ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴ φιλολογία καὶ τὴ μουσικὴ, κάθε Παρασκευὴ τ' ἀπόγεμα θὰ μαζευόμαμαστὰν τραγῶ τῆς.

Ὅλα τὰ φιλολογικὰ ζητήματα ἐκεῖ θὰ ἀνοίγονταν πλατεῖα κ' ἐκεῖ θὰ τελειώνανε μ' ἀγάπη. Ἡ γνώμη τῆς θῦδινε πάντα τὸ δικὸ τῆς κῦρος· τὸ χαμόγελό τῆς θὰ ικανοποιεῖσε τοὺς ἀντίγνωμους. Κανεὶς ποτὲ δὲν ἔφραγγε δυσανεστήμενος. Ἡ παροιμιώδης λεπτότητά τῆς, τὸ μελιζιὸ τῆς ὕφος καὶ ὁ ξεχωριστὸς ἐκεῖνος τρόπος, ποὺ εἶχε νὰ καθορίζει τὰ ζητήματα μὲ δυὸ φράσεις, χαμηλώνανε καὶ τὴν πρὸ βροντόφωνη ἀντιλογία ἢ ἀνοίγανε τὸ νέο δρόμο στὴ συζήτησή της.

Καὶ συνεπλήρωναν τὴν ἁρμονία τοῦ ἀγαπημένου ἐκεῖνου κύκλου οἱ δυὸ τρυφερῆς καρδιές, οἱ δυὸ Πυλάδαί τῆς, οἱ ἀδελφοφιλές τῆς· ἡ Ἴρις μὲ τὸ ἄσμα κ' ἡ Ἐλένη μὲ τὸ πιάνο τῆς, ἐνῶ τῆς τρίτης, τῆς μεγαλύτερας—τῆς Καλλιρρόης, ἢ ματιὰ σπιθοβολοῦσε εὐτυχία ...

Καὶ σπάνια, τὴν ὥρα πᾶρχιζε τὸ μᾶζεμα, σᾶν ἦμασταν ἀκόμη λίγοι κ' οἱ στενώτεροι, κατέβαινε ἀνάμεσα μᾶς ὁ Γεροθεοδωρίδης, ὁ πατέρας τῆς. Παχὺς καὶ ροδοκόκκινος, μὲ τὸ ξανθόσυγγορο ἐκεῖνο του κεφάλι, καὶ τὰ γαλάζια μάτια, ἀντιπροσώπευε ὀλόκληρῃ τὴν περασμένη γενεὰ τῶν σοφῶν τῆς Πόλης, τοῦ Βασιάδη, τοῦ Καμπούρογλου...

Ἰατροφιλόσοφος μᾶλλον παρὰ φαρμακοποιός, ἦτανε φυσιολάτρης ἀπὸ

πεποιθήσεως, πού ζούσε με τον κόσμο το δικό του, τον ιδανικό. 'Ο όνειρωδίκος εκείνος γέρος, έκανε κάθε αυγή την προσευχή του προς τον 'Ηλιο! και, κάθε άνοιξη, ένόσω μένανε στην Πιρίγκηπο, αυγή και δειλή πήγαινε κι' άγκάλιαζε και φιλούσε με στοργή τὰ δύο φουντωτά δεντριά, πού μόνος του είχε φυτέψει πάνω από τον τάφο δυο παιδιών του...

Τέτοιου πατέρα γέννημα ήταν ή Εύα. Πατέρα πώδωκε κάθε έλευθερία στα κορίτσια του και είχε τή χαρά νά βλέπει τó ιδανικό πραγματικότητα, νά θριαμβεύουν με τή μόρφωση τους.

Κι' όσο κυττούσα τὰ καμπυλωτά φρυδάκια της, έτοιμα—λές—νά κινήθουνε—τέτοια ζωντανάα κράτησε τó πάνω μέρος τού προσώπου της, — ό νούς μου διάβαινε γοργά. Ξεφύλλιζε τὰ περασμένα και ξαναζούσα τις στιγμές πώχουμε δοκιμάσει όλοι γύρω της, όσοι εύτυχήσαμε νά τή γνωρίσουμε, σάν μās ζωντάνευε με την άπαγγελία της—είτε στο σαλονάκι της, είτε δημόσια—, τή «Νύχτα τού 'Οχτώβρη» τού Μυσσέ απ' τή σκηνή τού Φιλολογικού Συλλόγου τού Σταυροδρομιού ως «Μούσα», ή δροσοστάλλαζε μες στην ψυχή μας στίχους τού Παλαμά, τόν «Κρυφό λόγο» τού Δροσίνη, τó «Καλό φέμμα» τού Πολέμη, τού Μαλακάση τήν «'Αγάπη» στη Λέσχη, σιά Ταταύλα, στη σάλα τού «Κοραή» στο Μακροχώρι, ή τó «Μετά τή μάχη» τού Πολέμη, στην ύποδοχή τού ίδιου ποιητή, μέσα στην αίθουσα της Union Française τού Πέρα.

Κι' έπειτα ξύπνησε μες στην ψυχή μου τών έκδρομών ή Εύα ή Εύα της σεμνής χαράς. Όλες οι έξοχές της Πόλης γνώρισαν τὰ παιχνίδια και τὰ γέλοια μας. Τά Φλώρια, ό Κεάτ-Χανές, ό Βόσπορος, τó Βουνό τού Γίγαντος, τó Διάσκελο, όπου μιά μέρα μαζευτήκαμε γύρω στο Μαλακάση και γιορτάσαμε τήν Ποίηση και τή Χαρά.

Και ύστερα, ήρτε στη θύμησή μου τó μικρό μου γραφειάκι μες στο πατρικό μου σπίτι, όπου ένα αλόγεμα Κυριακής, 30 τού Γενάρη τού 1911, κνηγιημένοι απ' τόν Καθαρευουσιάνο Δεσπότη, τόν Άγιο Δέρκων και τούς άμόρφωτους κι' άγράμματους Έπιτρόπους της εκκλησίας τού Μακροχωριού, μαζευτήκαμε νά κάνουμε τó φιλολογικό μνημόσυνο τού Παπαδιαμάντη.

Ό Γκούρας ό Άλειτούργητος (Γ. Ροντάκης), ό Μελαχρινός και ή Εύα είτανε οι λειτουργοί. Ό πρώτος έκανε άνάλυση τού έργου τού Παπαδιαμάντη, ό δεύτερος τόν πανηγυρικό, κ' ή Εύα μās άπάγγελε.

Και γύρω τους όλοι έμεϊς οι γνωστοί και όλοι οι νέοι τού χωριού μου, παλληκάρια από 16 χρονών κι' άπάνω, γιατροί και δικηγόροι πού πρωτογνωρίζαν τότε τους «μαλλιαρούς» από κοντά και έβλεπαν από πολύ κοντά τήν Εύα, πού είχε καταντήσει πρόσωπο μυθικό, προσωποποίηση τού Δημοτικισμού, αναγαλλιάρησε στη συντροφιά μας, έκπληκτοι, πού δέν κάμναμε τίποτε παράξενο, παρά μιλούσαμε και ζούσαμε σε τέτοιες όμορφιές. Πρώτη φορά σά μαθητούδια έβλεπαν τó φώς τού Δημοτικισμού...

Κι' ύστερα τους άγώνες μας για τó γλωσσικό ζήτημα. Τόν πόλεμο τού γέρο-Βουτυρά με τó «Νεολόγο» του και τού «Ταχυδρόμου» τις δημοκοπίες εναντίο μας, πού τους χτυπούσαμε από τις στήλες της «Προόδου», Της «Πατριίδας», τού «'Εργάτη» και τού «Νέου Πνεύματος».

Έτσι άποχωριστήκαμε τόν 'Οχτώβρη τού 1911. Και τήν ξανάβλεπα

έδω, στην κλινική, τόν περασμένο Νοέμβρη. Μόλις είχε γλυτώσει τότες τὸ θάνατο· καὶ ὄλοι ἐμεῖς γύρω της οἱ φίλοι μαζὺ μὲ τὸν ἀγαπημένο της, πού τὴν νοιώθαμε, ἐλπίσαμε πὼς τὴν κερδίζαμε. Τὸ ξανθόμαλλο ἄλλωστε καὶ ροδοκόκκινο ἀγγελουδί της θὰ μᾶς βοηθοῦσε.

«Μιά ξέγνοιαστη καὶ καλόκαρδη ζωὴ χρειάζεταιαι ἡ Εὔα» σκεφθήκαμε· καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη κάναμε κάθε τι, γιὰ νὰ τὴ νοιώθουμε ἤσυχη, χαρούμενη.

— «Πῶς νὰ τὸ πῶ; — μέλεγε τὸ χειμῶνα —. Νά, δὲν εἶναι πού εἶμαι ἀκόμη τόσο ἀδύνατη; Καὶ ὅμως εἶμαι τέλεια εὐτυχισμένη! Δὲν ἔχω οὔτε μὰ θλίψη!»

Κι' ἦταν ἀληθινὸ. Ἐρριχνε τὰ μάτια της στὸν Ἡρακλῆ της, πού τὴ λάτρευε τόσο ἀντάξια της καὶ στὸ Φοῖβο της, πού μεγαλώνοντας ἔπαιρνε τὴ φυσιογνωμία τοῦ πατέρα της, καὶ ἡ μορφὴ της ἔλαμπε παράξενα, ἀπὸ ἓνα φῶς, πού εἶχε τὴν πηγὴ του στὰ βαθύτερα τοῦ εἶναι της.

Πόσα ὄνειρατὰ δὲν κάμαμε γιὰ τὰ παιδάκια μας, σὰν βλέπαμε τὴ μικρούλα μου νὰ τρέχει, νὰ σφιχταγκυλιάζει τὸ Φοῖβο καὶ νὰ τὸν φιλεῖ...

Μ' ἄλλοίμονο! Ἴσως ἂν δὲν τῆς παρατείναμε τὴ ζωὴ, νὰ πέθαινε δίχως νὰ δοκιμάσει τὴν ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ καὶ δίχως νὰ δεχθεῖ τὸ χτύπημα τοῦ ξαφνικοῦ θανάτου του. Στις 9 Ἰουνίου πέθαινε ἐκεῖνο ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια πού θέριζε τότε τὰ μωρὰ τῆς Ἀθήνας, κ' ἐκείνη στις 13 τοῦ Αὐγούστου ἀπὸ τὸ βρογχίτη.

Σὲ 19 μῆνες μέσα δοκίμασε τὶς μεγαλύτερες εὐτυχίες τῆς ζωῆς, μὰ καὶ τὰ μικρότερα ποτήρια της.

✱

Ἡ Εὔα Θεοδορίδου-Πίντζα ἦταν φυσιογνωμία ἐξαιρετικὴ. Νοῦς ὑπέροχα καλλιεργημένος. Δίπλα στὴ μητρικὴ, κάτεχε τέλεια τὴ Γαλλικὴ καὶ τὴν Ἀγγλικὴ, χωρὶς νὰ ὑστερεῖ καὶ στὴ Γερμανικὴ.

Στὴ φύση της συνεδύαζε τὴ σπανιώτερη γυναίκα καὶ ἀβρότητα μὲ τὴν πιὸ ἀκαμπτὴ καὶ φιλοσοφημένη λογικὴ τῶν γυναικῶν τοῦ Βορῶ. Τὸ ἀκτινοβόλο πνεῦμα της εἶχε κάμει πολὺ νωρὶς τὸ πατρικὸ της σπῆτι κέντρο τῆς φιλολογικῆς ζωῆς τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ κέντρο ἀκόμη ἑνὸς γενικότερου πολιτισμοῦ, πού εἶχε τὴν ἐπίδραση του πλατύτερη.

Ἡ Εὔα, κοπέλλα μὲ φιλελεύθερα ἰδανικά, ἀγωνίσθηκε πολύτροπα γιὰ τὸ Δημοτικισμὸ καὶ καρποφορώτερα ἀπὸ πολλοὺς ἄντρες συνιδεάτες τῆς Πόλης, μὲ τὶς διαλέξεις της, μὲ τὴν ἀπαγγελίαν—τελειοποιημένη στὸ Λονδίνο μ' ὄλους τοὺς κανόνες τῆς Τέχνης—, μὲ τὴν πέννα της. Γιὰ τοῦτο καὶ σὰν πρωτοσούστασε στὸ Βόλο ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλὸς τὸ σχολεῖο του σ' αὐτὴν ἀπόβλεψε καὶ τὴν ἐκάλεσε νὰ τὸ διευθύνει. Μὰ ἄλλα ὄνειρα τὴν κράτησαν στὴν Πόλη καὶ ἀρνήθηκε.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βαθυστόχαστα, τὰ ἀκαταγώνιστα σὲ ἐπιχειρήματα λεπτολογικὰ της ἄρθρα, πού σκόρπισε στὰ καθημερινὰ φύλλα τῆς Κωνσταντινούπολης, ὡς ἀπάντηση στὴ λυσσασμένη πολεμικὴ τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ πού δυστυχῶς δὲν τάχω πρόχειρα τὴ στιγμή αὐτὴ, ἔγραψε κοινωνικὲς μελέτες, συχνὰ σὲ τύπο διηγήματος· καὶ κριτικὲς μὲ κύρος ἀδιαφιλονεικῆτο.

Παίρνω μὲ χρονολογικὴ σειρᾶ ὅ,τι μπόρεσα ναῦρω στὴ βιβλιοθήκη μου δικό της, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ «Νέο Πνεῦμα», πού διεύθυνε τότε καὶ ὅπου πρωτοφάνηκε ἐνδίνοντας στὰ παρακάλια μου.

Στόν τόμο τοῦ 1909, τχ. 1^ο, σ. 11 μέ τόν τίτλο «Δέ συνεννοούμεθα» δίνει ἕνα κοινωνικό διήγημα μέ τὸ ἀπλό, τὸ λιγόλογο ἐκείνο ὕφος, πού λέγονται οἱ μεγάλες ἀλήθειες, καί πού ἀποτελεῖ τὸ κύριο γνώρισμα τῆς πέννας τῆς. Στόν Θ' τόμο τῆς «Πινακοθήκης», Γεν. 1910, γράφει ἕνα σημειώμα τῆς μέ τόν τίτλο «Ἐκεῖνος».

Στόν «Ἐργάτη» τοῦ Γιαννιοῦ, Ἰούν. 1910, ἀρ. 2^ο, ἀρχίζει μέ τὸ «Τί θέλουμε ἐμεῖς οἱ γυναῖκες» νά μᾶς δίνει τίς καθαρά σοσιαλιστικὲς μελέτες τῆς. Ἀκολουθεῖ («Ἐργάτης» φύλλο 5^ο, Αὐγ. 1910) τὸ «Ὁ Σοσιαλισμὸς θέλει ἰσότητα τῶν φύλων στήν οἰκογένεια, στήν κοινωνία, στό κράτος». Στό Γ' τόμο τῆς «Πινακοθήκης», Ὀκτ. 1910, σ. 158, δημοσιεύεται ἡ «Ἀπάντηση» τῆς στή Σίβυλλα, πού δείχνει σέ τρεῖς φράσεις μέσα τῆ γερῆ ἀντίληψη τῆς γιά τὴ ζωή. Στόν «Ἐργάτη», Ν)βρ. 1910, φύλλο 11, μέ τὸ «Οἱ γυναῖκες μας» συμπληρώνει τὴ σειρά τῶν σοσιαλιστικῶν τῆς ἀρθρῶν. Μά τὸ δυνατότερο καθρέφτη τῆς ἰδιοφυΐας τῆς τὸν φύλαξε καί πάλι γιά τὸ «Νέον Πνεῦμα», ὅπου τὸν Αὐγ. τοῦ 1911, τχ. 8 καί 9, σ. 357, γράφει τὴν κρίση τῆς γιά τὴ «Γλῶσσα καί ζωή» μέ τόν τίτλο «Ὁ Ἐλισαῖος Γιαννίδης καί τὸ ἔργο του». Καί τέτοια ἔκανε ἐντύπωση ἢ κριτικὴ αὐτῆ στόν ἴδιο τὸ συγγραφέα, πού ὡς πρόλογο τὴν ἔβαλε στή δεύτερη καί τρίτη ἐκδοση τοῦ ἔργου του ἢ πρώτη ἔχει πρόλογο γραμμένο ἀπὸ τὸ Μαν. Τριανταφυλλίδη, ὅπως ξέρομε. Καί στό «Νουμᾶ» τοῦ 1911, σ. 83-85, ἔγραψε ἄλλη κριτικὴ «Διαβάζοντας τὸ Ἡλιοφάγαρο» τοῦ κ. Ἄλ. Πάλλη, πού εἶνε ἡ καλύτερη ἀφ' ὅσες γράφτηκαν γι' αὐτὸ τὸ ἔργο.

Ἐνα ἀπὸ τὰ καλύτερά τῆς διηγήματα εἶναι καί τὸ «Δίχως Γνώμη» πού δημοσιεύτηκε στὰ «Χρονικά» (ἔτος Γ', ἀριθ. 7, σελ. 73) τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1911.

Στόν Δ' τόμο τῶν «Χρονικῶν» τοῦ Ἀχ. Γεωργιάδη τῆς Πόλης, Γενάρης 1912, σ. 124, δίνει τίς τελευταῖες τῆς γραμμὲς μέ τὴ γελαγχολικὴ τῆς «Ἐνθύμηση», πού ξανατύπωσε ὁ «Νουμᾶς» ἀρ. 599, σ. 258 τοῦ 1916, ἀπ' ἀφορμῆ τῆς πρόωρης θανάτῆς τῆς, ἐνῶ τὰ «Σοσιαλιστικὰ Φύλλα» ἀντὶς μνημόσυνο γιά τὴν ἀγάπη, πού τὰ χάριζε, ἀναδημοσιεύσανε ὅσα εἶχε χαράξει στόν «Ἐργάτη».

Στίς συζητήσεις, διαλέξεις, στίς μελέτες τῆς, πάντα, εἶχε μιὰ ἄποψη δική τῆς νά παρουσιάσει. Καί τὴν ἄποψη αὐτῆ εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴ χάρη νά τὴν παρουσιάζει μέ τὸ ἀπλούστερο ντύμα. Στό κάθε τι ἔδινε μιὰ ἐπιστημονικὴ κατανομὴ καί μιὰ ἐφαρμογὴ θετικὴ σέ κάθε ἰδέα. Ἡρεμῆ στίς σκέψεις τῆς ὅπως καί στίς κινήσεις τῆς. Ἡ φυσιογνωμία τῆς ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἐνὸς λεπτοῦ λουλουδιοῦ, μιᾶς τρυφερῆς ἀνοιξῆς, ἐνῶ ἡ γαλήνια σκέψη τοῦ μετώπου τῆς ἐπέβαλλε ἕναν ἀσυνήθιστο καί ἀναπόφευκτο σεβασμό.

Στό πρόσωπο τῆς Εὐίας ὁ Δημοτικισμὸς χάνει μιὰ σπάνια φωτεινὴ διανοητικότητᾶ ἰδιαίτερα, ἡ γυναικεῖα κίνηση, τὸν πολυτιμότερο ἐργάτη τῆς.